

Nogomet u Đakovu za vrijeme Drugoga svjetskog rata

Borislav Bijelić
Muzej Đakovštine Đakovo

U ovom radu pokušavaju se rekonstruirati nogometna zbivanja u Đakovu između 1941. i 1945. godine. Iako se moglo pretpostaviti da su ta zbivanja, zbog ratnih događanja, bila tek simbolična, činjenice govore drugačije. Do 1943. godine nogometni klubovi «Građanski» i «Viktorija» - nakon što su ustaše odmah po preuzimanju vlasti zabranili rad «Certisse», jedini đakovački klubovi toga vremena - imali su određenih sportskih uspjeha. Zbog kazni koje su «Građanskom» izrekla tijela Osječkog nogometnog podsaveza, materijalnih teškoća, ali i sve složenije političke i vojne situacije u zemlji i svijetu, već krajem 1943. bila je očita stagnacija rada đakovačkih nogometnih klubova, potom kriza i, ako ne prije, od sredine 1944. godine prestanak svih aktivnosti.

Uvod

Nogomet u Đakovu počeo se organizirano igrati već u prvom desetljeću 20. stoljeća. Prvo u okviru Hrvatskog sokola, u njegovoj nogometnoj sekciji osnovanoj 1908. godine,¹ a nakon toga i u neregistriranim i registriranim klubovima. Prvi neregistrirani nogometni klub u Đakovu bio je Đački ferijalni klub «Slavija».² Klub je osnovan oko 1910. godine, nije imao društvena pravila, a

1 *Spomen-spis Sokolskog društva u Đakovu 1906-1926*, Đakovo, 1926., 26.

2 Ivan FLOD, Historijat športa u Slavoniji, *Slavonski športski list*, 8. 5. 1924., 2.

kako su ga činili učenici i studenti koji su u Đakovu boravili samo preko ljetnih praznika opstao je, kao što se i moglo očekivati, samo jedno ljeto. Upravo stoga teško ga možemo smatrati prvim nogometnim klubom osnovanim u Đakovu. To tim više što, sve do danas, nemamo spoznaja da je klub odigrao bilo kakvu javnu utakmicu. Prvi «pravi» nogometni klub u Đakovu bio je Hrvatski šport klub «Orao».³ Osnovan je u ljeto 1911. godine, a najzaslužniji za njegovo pokretanje bili su Josip Lukić, (Josip?) Baumeister, Drago Kokot i Ivan (ili Stjepan) Cvingl. «Orao» je tijekom 1911. i 1912. odigrao više službenih i trening-utakmica, a zbog narušenih međuljudskih odnosa i nepovoljne materijalne situacije krajem 1912. godine prestao je sa radom. Do izbijanja Prvoga svjetskog rata u Đakovu su kraće vrijeme djelovali još nogometni klubovi «Viktorija», «Slavija» i Đakovački ferijalni nogometni klub - a možda i "Zrinski-Frankopan".

Po završetku Prvoga svjetskog rata, paralelno sa sveopćom društvenom normalizacijom, došlo je i do revitalizacije sportskih aktivnosti.⁴ Već tijekom 1919. godine u Đakovu su osnovana dva sportska kluba: «Hrvatski građanski športski klub» i Športski klub «Zrinski». No, ubrzo se uvidjelo da troškovi opstanka ovih klubova nadilaze objektivne mogućnosti sredine u kojoj su djelovali, te je još iste godine došlo do njihove fuzije i nastanka «Đakovačkog športskog kluba» (ĐŠK-a). Zbog ideološko-političkih, kvartovskih, strukovnih i drugih pobuda sa osnivanjem novih sportskih kolektiva nastavilo se i tijekom dvadesetih godina. Na isteku 1920. godine sa radom je otpočeo Športski klub «Hajduk», a samo godinu dana kasnije i Športski klub «Sokol», klub koji se sastojao pretežito od gimnastičara Sokolskog društva (tzv. Jugosokola). Sredinom 1924. godine, spajanjem ĐŠK-a i «Sokola», osnovan je Športski klub «Certissa». «Certissa» će, uz 1931. godine osnovani Športski klub «Gračanski», dati glavni pečat đakovačkom nogometu sve do početka Drugoga svjetskog rata, pa i u vrijeme njegova trajanja («Gračanski»). Bez namjere da minoriziramo značaj «Obrtničkog športskog kluba», «Concordie», «Sloge» i «Mladice», klubova koji su, uz već spomenute, djelovali u Đakovu između dva svjetska rata, «Certissa» i «Gračanski» bili su daleko najuspješniji đakovački nogometni klubovi, ali i žestoki sportski, i ne samo sportski rivali. U razdoblju između dva svjetska rata u Đakovu je vladalo mišljenje kako je «Certissa» režimski, jugoslavenski klub, klub koji je imao bezrezervnu podršku gradskih struktura

3 O Hrvatskom športskom klubu «Orao» više u: Krešimir PAVIĆ, «Sport u Đakovu do I. svjetskog rata», *Povijest sporta*, 80/1989., 316-318; Stjepan RECHNER, «Pregled razvitka nogometnog sporta u Đakovu», *Povijest sporta*, 13/1973., 1213.

4 O nogometu u Đakovu između dva svjetska rata vidi: S. RECHNER, n. dj.; S. RECHNER, «U 26 godina 13 klubova», *Povijest sporta*, 80/1989., 320-325; Zlata ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, «Povijest nogometnih klubova u Đakovu (1910.-1941.)», *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 6/2003., 29-46.

vlasti koju su činili uglavnom isti oni ljudi koji su obnašali i visoke klupske funkcije. Elementa za takvu tezu zasigurno ima, no da li su oni u stanju izdržati jednu ozbiljniju kritičku valorizaciju, i do koje mjere, ostaje tek da se vidi. U prilog spomenutoj tezi išla je svakako i činjenica što je «Certissa» bila vlasnik za ono vrijeme uzoritog nogometnog igrališta, a u njegovom krugu i dvadesetmetarskog bazena koji je davan u koncesiju te kao takav donosio dodatna sredstva neophodna za normalno poslovanje kluba.⁵

Za razliku od «Certisse», «Građanski je, barem prema tridesetih godina prošlog stoljeća uvriježenom mišljenju, bio klub kojeg su osnovali, podržavali, i u kojem su igrali ljudi naglašene hrvatske orijentacije. Klub je osnovan u jesen 1931. godine na inicijativu Božidara Brajkovića, Ivana Brandekera, Tepfnera, Matanovca, Šnajdera i još nekolicine nogometnih entuzijasta. Osnivanjem kluba dvadesetih godina permanentno prisutni rivalitet (antagonizam) između Hrvatskog sokola i Jugosokola zamijenjen je rivalitetom (antagonizmom) između «Certisse» i «Građanskog». Njihove međusobne utakmice pobuđivale su veliki interes i, za tadašnje prilike, relativno veliki broj posjetitelja.⁶ Incidentne utakmice između tih dviju momčadi nisu bile pravilo, ali niti izuzetak. Sudeći prema postignutim rezultatima, pogotovo u međusobnim utakmicama, «Certissa» je bila uspješniji klub od «Građanskog». Kao najčešće prvom gradskom klubu «Cetissi» je bilo omogućeno natjecanje po župama, odnosno za prvaka Osječkog nogometnog podsaveza (dalje: ONP). Najveći uspjeh «Certissa» je ostvarila 1934. i 1935. godine kada je u završnom dijelu prvenstva pokrajine Osječkog nogometnog podsaveza, kako 1934. tako i 1935. godine, bila poražena od «Bate» iz Borova, dok je najveći uspjeh «Građanskog» bilo osvajanje prvog mjesta na jakom turniru u Osijeku održanom povodom proslave «Hajduka», u to vrijeme jednog od boljih osječkih nogometnih klubova.⁷

5 Već 1931. godine «Certissa» je imala ograđeno igralište, a samo dvije godine kasnije na igralištu su podignute tribine koje su mogle primiti oko 200 posjetitelja. Bile su to prve tribine izgrađene na jednom od igrališta Osječkog nogometnog podsaveza. Od 1936. godine, uz samo igralište, postojao je i ljetni bazen dug 20, a širok 10 metara. Bazen je, na veliko zadovoljstvo mladih Đakovčana, bio otvoren svako ljetno, sve do izbijanja Drugoga svjetskog rata.

6 Broj gledalaca zavisio je od niza okolnosti koje su se mijenjale zavisno od trenutne snage i ambicije kako jednog tako i drugog kluba, vremenskih prilika, ali i nekih drugih momenata. Koliko je na utakmicama bilo posjetitelja teško je reći s obzirom da su se novinari u izvješćima toga vremena zadovoljavali konstatacijama tipa: publike malo, publike puno, publike dosta i sl. Sudeći prema novinskom izvješću o utakmicama s kojima je «Građanski» obilježio devet godina postojanja čini se da i u najbolje posjećenim utakmicama nije bilo više od 500 gledatelja. U spomenutom izvješću kaže se da je za utakmicu između «Građanskog» i «Segeste» iz Siska «vladao ogroman interes, te je bilo publike oko 500, što je za Đakovo skoro rekordan broj.» (Proslava 9. godišnjice HGŠK-a u Đakovu, *Hrvatski list (dalje: HL)*, 17. 8. 1940., 16.).

7 S. RECHNER, «Nogometna djelatnost u Đakovu (1900-1940)», *Revija Đakovački vezovi 1986*, 25; Isti, «U 26 godina 13 klubova», 325.

U nogometnoj sezoni 1940./1941., u vrijeme kada je Drugi svjetski rat već odnosio prve žrtve, «Certissa» je 29. rujna 1940. godine odigrala prvenstvenu utakmicu sa svojim velikim gradskim suparnikom i pobijedila sa 2:0.⁸ «Ovom utakmicom postala je `Certissa` prvakom Đakova, te će se ona dalje natjecati za prvenstvo župe», dok će se «Građanski» morati zadovoljiti odigravanjem isključivo prijateljskih utakmica. Sudeći prema izvješću podnesenom na godišnjoj skupštini «Građanskog» održanoj početkom ožujka 1941. godine,⁹ uspjeh kluba tijekom protekle, 1940. godine, ocijenjen je polovičnim. Klub je u toj godini odigrao 21 utakmicu, od toga 14 u Đakovu, te ostvario 11 pobjeda, jednu utakmicu odigrao je neriješeno, i devet izgubio. Gol-razlika bila je 47 danih i 50 primljenih golova. Na istoj skupštini, održanoj samo mjesec dana prije proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, konstatirano je da je samo Stjepan Gašparević nastupio na svim utakmicama «Građanskog», a da je najefikasniji igrač bio Josip Marković koji je postigao 14 golova. Tehnički rad, čulo se na istom skupu, bio je ispod očekivanja, i to stoga što se igrači nisu redovito odazivali na treninge. Na skupštini je odlučeno da će klub koji je u tom momentu brojio 35 igrača, 120 podupirajućih članova i sedam utemeljitelja i dalje voditi dotadašnja uprava koju su sačinjavali predsjednik dr. Rudolf Čeleda, podpredsjednici dr. Stjepan Romić i Franjo Pfeffer, tajnici Franjo Maras i Franjo Štaubringer, blagajnici Josip Špeht i Dragutin Homotar, kapetan Pero Gilman, oružar Stjepan Gašparević, te odbornici: Viktor Belian, Ivan Brandeker, Antun Rališ, Ivan Hepp, Franjo Lukić, Pavo Češnik, V. Delak i Matija Bobinac. Skup je završen najavom proslave desetogodišnjice opstanka kluba i željom da «naši purgeri» o svom jubileju konačno dobiju i svoje igralište.

Što se pak tiče «Certisse», kluba koji, za pretpostaviti je, nije mogao niti zamisliti što će ga zadesiti za koji dan, može se reći kako mu je protjecala još jedna u nizu bezličnih sezona - niti pretjerano uspješna, niti pretjerano neuspješna. Kao prvak svoje grupe «Certissa» se je 23. ožujka 1941. sastala sa vinkovačkom «Slogom», klubom koji je u međuvremenu postao prvakom svoga grada. Njihov međusobni susret trebao je odlučiti o prvaku II. nogometne župe. Prva utakmica, odigrana u Đakovu, završena je neriješenim rezultatom, a na uzvratu u Vinkovcima «Sloga» je pobijedila sa visokih 5:0.¹⁰ Utakmica sa «Slogom» bila je jedna od zadnjih službenih utakmica đakovačke «Certisse».

8 Derby u Đakovu, *HL*, 1. 10. 1940., 16.

9 Deset godina plodnog rada HGŠK u Đakovu, *HL*, 7. 3. 1941., 16.; Zapisnička knjiga Šport kluba «Građanski» Đakovo, *Zapisnik 1. sjednice Upravnog odbora Hrvatskog «Građanskog» šport kluba 6. ožujka 1941.*, Muzej Đakovštine Đakovo, 185-186.

10 Derby u Vinkovcima, *HL*, 1. 4. 1941., 16.

1. Đakovački klubovi u svjetlu zakonskih i drugih promjena nakon uspostave NDH

U duhu svojih osnovnih ideoloških opredjeljenja ustaše su od prvih dana uspostave vlasti nastojale usmjeravati i kontrolirati sve segmente društvenog života, pa tako i sport, posebice nogomet, oko kojeg je bio mobiliziran relativno veliki broj ljudi, kako aktivnih sportaša, tako i simpatizera. Kako će se stvari razvijati na planu nogometa bilo je jasno već desetak dana nakon uspostave nove države.¹¹ Naime, već 26. travnja «Hrvatski list» prenio je za našu temu jednu relevantnu informaciju i jedan upravo paradigmatičan članak. Bili su to prvi, radikalni koraci nove vlasti u redefiniranju nogometnih prilika u regiji ili, točnije rečeno, na području Osječkog nogometnog podsaveza.¹² Odluke donesene na tom nivou, dakako, bile su obvezujuće i za đakovačke klubove.

U spomenutoj informaciji kaže se da su po odobrenju Ministarstva unutrašnjih poslova raspušteni upravni i svi ostali odbori ONP-a, te da je za povjerenika imenovan Josip Vološinski, tajnik gradskog načelnika u Osijeku.¹³

Za razliku od ove kratke, ali nadasve indikativne informacije, u članku «Novi putovi hrvatskog športa»¹⁴ elaborira se teza o 22 godine srpske supermacije, odnosno sustavnog zapostavljanja Hrvata u svim segmentima života, pa tako i u sportu. «Gdje god su mogli, Srbi su svim silama nastojali, da u što jačoj mjeri spriječe napredak i razvitak hrvatskog športa, služeći se pritom i najplodnijim makinacijama. Sve grane športa bile su kod Hrvata starije, bile su na visokom, evropskom nivou, a ipak su Srbi sebi kroz tih dvadesetak godina bili preoteli svu športsku vlast, preselili jedan za drugim sve športske forume iz Zagreba u Beograd, punili blagajne novcem iz hrvatskih krajeva, sirenskim glasovima mamili najbolje Hrvate športaše u svoje klubove te od hrvatskih športaša stvarali `jugoslavenske športske reprezentante` (...)» Dalje u tekstu kaže se da «sada, kada živimo u svojoj slobodnoj i nezavisnoj Hrvatskoj Državi, potrebno je iz temelja reorganizirati hrvatski šport (...). Iz športskih redova i ustanova treba eliminirati sve ono, što nije valjalo i što nije bilo hrvatsko.»

Već na sljedećoj stranici istoga lista, vjerojatno zbog uređivačkih propusta, prenosi se službena obavijest iz ONP-a u kojoj se kaže da prestaju funkcije svih

11 Kako se u ovom radu želi istražiti djelovanje lokalnih nogometnih klubova pozivat ću se u pravilu na lokalne i regionalne listove koji su pratili za ovu temu značajna događanja.

12 O ulozi ONP-a za razvoj nogometa na području istočne Hrvatske vidi knjigu Dragutina i Alana KERŽEA: *Kuća osječko-baranjskog nogometa (1924.-2004.)*, Osijek, 2004.

13 Raspuštena uprava ONP-a, *HL*, 26. 4. 1941., 15.

14 Novi putovi hrvatskoga športa, Isto.

upravnih i drugih odbora klubova u sastavu ONP-a, te da se bez odobrenja povjerenika ONP-a zabranjuju bilo kakve fuzije klubova. U istoj obavijesti povjerenik zabranjuje odigravanje svih već unaprijed dogovorenih prvenstvenih utakmica, ali i rad ŠD «Makabi» iz Osijeka i SŠK «Sindelić» iz Trpinje. Vezano za zabranu rada ovih klubova ističe se da njihovi upravni odbori, pod osobnom odgovornošću svakog odbornika, trebaju predati inventar i sve rekvizite u poslovnicu ONP-a, odnosno u ustaški stan u Trpinji.¹⁵

Na takav način, sukladno svojim nakaradnim ideološkim polazištima, ideolozi novostvorene kvislinške države krenuli su u obnovu hrvatskog sporta i na takvim, nakaradnim premisama, ustrajavali su sve do svoga konačnog sloma 1945. godine. Za potrebe ovog rada ukazat ću na još nekoliko odredbi koje će, vjerujem, još plastičnije istaknuti kontekst unutar kojeg su morali djelovati svi, pa tako i đakovački klubovi.

Da bi imali punu kontrolu nad upravnim odborima pojedinih klubova, istima je naloženo da u najkraćem roku provedu «reviziju upravn(ih) odbora i članstva u duhu novog poretka Nezavisne Države Hrvatske.»¹⁶ Reviziju je trebalo shvatiti sasvim ozbiljno jer je Povjereništvo ONP-a upozorilo klubove «da prigodom predlaganja igrača na verifikaciju imaju jamčiti, da je isti igrač arijevac, da se nije ogriješio o današnji poredak i ustaška načela.»¹⁷ Koliko god da su ovakve naredbe bile ponižavajuće za sve one koji nisu bili «Arijevcima», pod određenim uvjetima i oni su mogli pristupiti pojedinim klubovima. Doduše, židovima ta mogućnost nije bila ponuđena, dok su se igrači grčko-istočne vjere (Srbi) mogli baviti nogometom pod uvjetom da im je to odobrio povjerenik za cjelokupni sport Nezavisne Države Hrvatske. Službena obavijest igračima grčko-pravoslavne vjere glasila je: «Športaši grčko-istočne vjeroispovijesti, koji se svojim životom i radom nijesu ogriješili o hrvatski narod, a zaslužni su za hrvatski šport i žele nadalje aktivno sudjelovati na športskom polju, neka mi preko podsaveza odnosno svojega kluba dostave molbu za daljnji rad. Klub treba u molbi navedene podatke potvrditi i molbu preporučiti (...).»¹⁸

15 Službeno iz Osječkog nogometnog podsaveza, Isto, 16.

16 Iz povjereništva ONP-a, *HL*, 08. 5. 1941., 16. Na sjednici Upravnog odbora «Građanskog» održanoj 8. svibnja 1941. godine zaključeno je da se na temelju odredbe Povjerenstva ONP-a, a u skladu sa novostvorenim poretkom, iz kluba brišu židovi Brod, Veis i M..., dok će se za židove Bergera i Franju Broda, kao i za Srbina Živanovića, odluka donijeti naknadno. Zapisnička knjiga Šport kluba «Građanski» Đakovo, *Zapisnik sjednice Upravnog odbora «Građanskog» 8. svibnja 1941.*, Muzej Đakovštine Đakovo, 186-187.

17 Iz povjereništva ONP-a, *HL*, 20. 6. 1941., 19.

18 Iz povjereništva Hrvatskog nogometnog podsaveza u Osijeku, *HL*, 24. 7. 1941., 17.

Bez obzira na to što je đakovačka javnosti onoga doba uglavnom prihvaćala kvalifikaciju o ŠK «Certissi» kao prorežimskom i projugoslavenskom klubu, raspuštanje ŠK«Certisse» od strane ustaških vlasti za mnoge je ipak bilo iznenađenje. To tim više što je nacionalna struktura igrača koji su branili boje kluba u godinama pred izbijanje rata, čak i po ustaškim mjerilima, bila uzorita. Među igračima nije bilo židova, dok je Srbin bio samo Bogdan Mihajlović, inače dugogodišnji igrač «Certisse». Da su igrači «Certisse» bili mladi ljudi umjerenih političkih svjetonazora svjedoči i činjenica da je dobar dio njih već 1941. godine mogao preći u «Građanski»,¹⁹ sve doskora svog velikog sportskog rivala. U kolovozu 1942. godine to je omogućeno i gore spomenutom Bogdanu Mihajloviću.²⁰

Dakako da je, bez obzira na podijeljena mišljenja đakovačke javnosti oko raspuštanja «Certisse», izostala bilo kakva javno artikulirana polemika. Čak što više, sve do danas nije nam poznat niti jedan službeni dokument iz kojeg bi saznali nešto više o toj odluci. Jedina, kratka informacija, zabilježena je na stranicama «Hrvatskog lista», a glasila je: «Po nalogu ustaškog zapovjedništva u Đakovu raspustila je kotarska oblast ovdašnji Športski klub «Certissu».»²¹

Od tada prvi, i uz neregistriranu "Mladicu" kraće vrijeme jedini nogometni klub u Đakovu, bio je «Građanski». Na izmaku ljeta 1941. godine pripadnici Njemačke narodne skupine u Đakovu osnovali su ŠK «Viktoriju», klub koji se - osim u samom početku, iz razloga o kojima će biti riječi na stranicama koje slijede - nije uspio nametnuti kao ozbiljni rival «Građanskom».

19 Da bi se Kovačić, Pernar, Drenek, Maljak i Vidaković već u jesen 1941. godine mogli registrirati za «Građanski» morala je biti donesena odluka Povjerenika za cjelokupni šport i planinarstvo da se dopušta «prijelaz igrača iz raspuštenih klubova u druge klubove time, da članovi raspuštenih klubova prije pristupa u novi klub ili društvo moraju pridonijeti potvrdu Ustaške nadzorne vlasti o političkom ponašanju.». Na sjednici Upravnog odbora «Građanskog» održanoj 19. lipnja 1941. godine bilo je riječi o mogućnosti prelaska spomenutih igrača u redove «Građanskog» i pri tomu konstatirano «kako isti već igraju u našem klubu a do danas verificirani nisu, te se određuje tajniku, kao i ostalim odborcima da nastoje, da ovi što prije potpišu prijavnicu za naš klub, da ih što prije predloži O. N. P. na verifikaciju, kako ne bi klub imao poteškoća.» No, čini se, poduzete mjere nisu bile dovoljne. Kako do rujna mjeseca igrači Kovačić, Pernar, Drenek, Maljak, i Vidaković nisu još uvijek bili registrirani za novi klub, o razlozima zašto je to tako raspravljalo se na sjednici Upravnog odbora održanoj 26. rujna 1941. godine. Zaključeno je da gospodin Rališ pođe u Zagreb i uvjeri nadležne u opravdanost klupskih nastojanja vezanih za verifikaciju bivših igrača «Certisse». O tome vidi: Iz povjereništva Osječkog nogometnog podsaveza, *HL*, 16. 10. 1941., 24.; Zapisnička knjiga Šport kluba «Građanski» Đakovo, *Zapisnik sjednice Upravnog odbora Hrvatskog šport kluba «Građanski» 19. lipnja 1941. godine*, Muzej Đakovštine Đakovo, 187-188. i *Zapisnik sjednice Upravnog odbora Hrvatskog šport kluba «Građanski» 26. rujna 1941. godine*, Muzej Đakovštine Đakovo, 199.

20 Iz povjereništva ONP-a, *HL*, 27. 8. 1942., 16.

21 Biskupski namjesnik u Baranji, *HL*, 3. 5. 1941., 13.

2. Djelovanje «Građanskog» i «Viktorije» od travnja 1941. do kraja 1943. godine

2.1 Stvaranje pobjedničkog mentaliteta

Kao klub pozitivnog političkog rejtinga «Građanski» je nesmetano djelovao i u novostvorenoj državi. Čak što više. Obzirom na dobre sportske rezultate postignute zadnjih nekoliko mjeseci optimizam uprave kluba i navijača bio je utemeljen na realnim osnovama, a sezao je sve do liderskih pozicija u okviru pokrajinskog takmičenja. Kako je prvenstvo ONP-a za 1940./41. godinu bilo prekinuto, klub je, i to s velikim uspjehom, nastavio sa odigravanjem prijateljskih nogometnih susreta. Prva službena prijateljska utakmica «Građanskog» nakon uspostave NDH bila je u svibnju mjesecu sa pripadnicima njemačke vojske²². Iz šturog izvješću saznajemo samo to da je «Građanski» spomenutu utakmicu dobio sa rezultatom 5:4.

Sljedeću utakmicu «Građanski» je odigrao u Đakovu lipnja mjeseca protiv osječke «Olimpije».²³ Pred dobro popunjenim gledalištem Đakovčani su bili bolji i pobijedili sa 2:1. U predigri ovoj utakmici sastala se reprezentacije hrvatske vojske i nogometna sekcija Kulturno-prosvjetne zajednice. Utakmica je završena pobjedom Kulturno-prosvjetne zajednice sa rezultatom 3:2.²⁴

Pobjednički kontinuitet «Građanskog» nije doveden u pitanje ni nakon utakmice sa osječkom «Elektrom». «Purgeri», kako su od milja nazivani igrači «Građanskog», nakon bolje i poletnije igre zasluženo su pobijedili sa rezultatom 6:2. U izvješću s utakmice ističe se da je pobjeda domaće momčadi bila potpuno zaslužena, ali ipak previsoka.²⁵

Samo tjedan dana kasnije u Đakovu je gostovala još jedna osječka momčad - «Viktorija». «Građanski» je ponovno bio bolji suparnik i pobijedio, ovog puta sa rezultatom 5:2. «Građanski» je predveo dobru i tehnički dotjeranu igru, pobijedivši sa rezultatom 5:2. Viktorija je u prvom poluvremenu predvela sređenu igru i vodila sa 1:0. Kod gostiju se istakao vratar, koji je spasio svoj klub od većeg poraza. Za Građanski su polučili golove: Pernar 2, Vidaković, Tetman i Marković

22 Utakmice u pokrajini, *HL*, 21. 5. 1941., 16.

23 Šport u Đakovu, *HL*, 20. 6. 1941., 19.

24 Isto.

25 Gostovanja osječkih klubova, *HL*, 1. 7. 1941., 15.

Fotografija "Građanskog" iz kolovoza 1941. Stoje: Bellian, Benašić, Pernar, Špeht, Geiger, Kovačević, Vidaković i Maljak. Čuče: Gašparović, Burek, Marković, Tetman i Kovačić

po jedan. Sudio je Josip Špeht, dobro. Publike je bilo malo.»²⁶

Da ovi rezultati nisu bili slučajni, pokazala je utakmica s «Građanskim» iz Osijeka, jednim od ponajboljih osječkih klubova toga vremena. U Đakovu je za tu utakmicu vladao veliki interes. Iako pojačani s nekočinom novih igrača, Osječani su poraženi sa rezultatom 6:4. Igra je, doduše, bila ravnopravna, ali su Đakovčani požrtvovnijom igrom ipak došli do pobjede. Za domaću momčad zgoditke su postigli: Tetman 2, Kovačić, Vidaković, Pernar i Kovačević po jedan.²⁷

Ako je do ove utakmice još ponetko sumnjao u nogometnu kvalitetu «Građanskog», poslije nje takovih gotovo da i nije bilo, pogotovo ne u Đakovu. Naime, već za najavu sljedeće utakmice «Građanski» je na stranicama «Hrvatskog lista» dobio primjereni prostor, prostor koji zaslužuju samo

26 HŠK Građanski (Đakovo) – HŠK Viktorija (Osijek) 5:2 (0:1), *HL*, 8. 7. 1941., 13.

27 HŠK Građanski (Đakovo) – HŠK Građanski (Osijek) 6:4 (3:1), *HL*, 15. 7. 1941., 17.

kvalitetniji klubovi. Novi suparnik «Građanskog» bila je momčad «Sloge» iz Šida. Dotadašnji dobri rezultati domaćina, ali i činjenica da po prvi puta u Đakovu gostuje jedan klub iz Srijema trebali su jamčiti, ako ne dobru igru, ono barem puno gledalište, s obzirom da su za utakmice «Građanskog» sve veći interes pokazivali i ljubitelji nogometa iz okolnih sela.²⁸

Što se tiče broja gledatelja očekivanja su se obistinila, ali ne i što se tiče same igre. Naime, «Sloga» nije bila u stanju domaćinima pružiti ozbiljniji otpor. Pobjeđena je s rekordnih 15:0. Golove za «Građanski» postigli su: Kovačić 7, Tetman 2, Pernar 2, a Vidaković, Maljak, i Benašić po jedan. Jedan gol gosti su si postigli sami.²⁹ Da li je dogovoreni uzvratni susret odigran, i kakav je bio rezultat, ne znamo. Zbog slabih prometnih veza i duljine puta vrlo vjerojatno je da Đakovčani nisu bili u mogućnosti uzvratiti posjet.

Nakon što je «Građanski» početkom kolovoza u Đakovu porazio i Vinkovačku «Cibaliju», i to sa 3:0,³⁰ dužna pozornost posvećena mu je i u Osijeku, a iskazana pozivom da Đakovčani odigraju utakmicu sa Osječkim «Radnikom». Naime, uprava osječkih klubova «Građanskog» i «Radnika» uspjela je u Osijeku okupiti zagrebački, đakovački i vukovarski «Građanski», te domaći «Grafičar». Glavna utakmica ove velike sportske priredbe bila je ona između osječkog i zagrebačkog «Građanskog», no pokazale su se ništa manje kvalitetnima i utakmice «Grafičar» - «Građanski» Vukovar i «Radnik» - «Građanski» Đakovo. Susret zagrebačkog i osječkog «Građanskog» završen je rezultatom 6:1 za goste iz Zagreba, dok je Grafičar svladao Vukovarce sa 5:1. U drugoj utakmici toga dana, iako je to bilo za očekivati, osječki «Radnik» nije uspio pobijediti đakovački «Građanski». Utakmica je završena neodlučno, 2:2. U izvješćima koja su se mogla pročitati o toj utakmici novinari su bili puni komplimenata za igru Đakovčana. «Ova je igra bila ljepša – misli se na utakmici «Radnik» - «Građanski» - i zanimljivija od prve, a i jedna i druga momčad imala je prilike da ju odluči u svoju korist. `Radnik` je ipak imao nešto više šanca, no ipak nije pobijedio, pa su Đakovčani i nadalje ostali nepobjeđeni. Oni naime u posljednju godinu dana nijesu izgubili ni jedne utakmice, pa se očekivalo, da će osječki `Radnik` prekinuti taj niz pobjeda, ali mu to nije uspjelo. Rezultat potpuno odgovara igri. Đakovčani su se pokazali kao zaista dobra momčad, u kojoj ima nekoliko veoma dobrih igrača. Inače su predveli lijepu i tehnički dotjeranu igru, pa su ostavili dobar dojam.»³¹

28 Danas u Đakovu gostuje HŠK «Sloga» iz Šida, *HL*, 20. 7. 1941., str. 16.

29 Poraz šidske «Sloge» u Đakovu, *HL*, 22. 7. 1941., str. 17.

30 Poraz «Cibalie» u Đakovu, *HL*, 7. 8. 1941., 20.

31 Nedjeljne utakmice, *HL*, 19. 8. 1941., 20.

Jedina zamjerka Đakovčanima bila je uistinu bizarna, a vezana za činjenicu «što su se neki igrači poslije utakmice počeli svlačiti već na sredini igrališta. Vrućina je zaista bila nesnosna – ističe se dalje u osvrtu na utakmicu - ali kad su mogli izdržati u dresovima čitav sat, mogli su to još nekoliko časaka, dok dođu u prostorije. Nije baš zgodno za oko, kad se igrači počnu svlačiti nasred igrališta.»³²

Za neosporni uspjeh koji su Đakovčani postigli u Osijeku bili su, barem malo, zaslužni i njihovi navijači koji su ih bodrili tijekom cijele utakmice. Posebno treba istaknuti da je među njima bilo i nekoliko predstavnica «ljepšeg spola», te da su upravo one bile najgrlatije.³³

2.2 Proslava 10-godišnjice djelovanja HGŠK-a

I dok je među igračima i navijačima vladalo neskriveno zadovoljstvo zbog sportskih uspjeha postignutih tijekom zadnjih godinu dana, uprava «Građanskog» vehementno je najavljivala proslavu 10-godišnjice opstanka kluba. Najava toga jubileja zabilježena je još u ožujku tekuće, 1941. godine, samo mjesec dana prije radikalnih političkih promjena koje su ostavile traga u svim porama društvenog života, pa tako i u sportu. U tada još uvijek bitno drugačijem političkom okružju, na desetoj godišnjoj skupštini kluba, istaknuto je, između ostalog i to, da je «Š.K. Građanski već (...) deset godina predstavnik hrvatskog športa u Đakovu, i zbog toga je pretrpio najveće neprilike, koje još ni danas – na žalost – nisu popravljene, jer su hrvatski nogometaši bez svoga igrališta. (...) Na ljeto u kolovozu, HGŠK će proslaviti svoju 10-godišnj. opstanka, pa se opravdano nadamo, da će naši `purgeri` o svom jubileju dobiti i svoje – igralište.»³⁴

U članku «Šport u Đakovu»³⁵ njegov autor prisjeća se želja istaknutih još tijekom prošle, 1940. godine: «Mi smo lani prigodom 9-godišnjice Građanskog naveli, da cijelo Đakovo očekuje, da će naš omiljeni `Građanski` slaviti 10-godišnjicu na svom igralištu. To je doista i postigao naš HGŠK, jer su dolaskom Poglavnika i Nezavisne Države Hrvatske otišli glavom bez obzira uljezi, Đoke, Laze, Jovani i ostali `jugovići`, a dobili su igralište oni, kojima i po Božjoj i ljudskoj pravdi pripada. Hrvatska imovina Hrvatima.» U tekstu se, uz već

32 Isto.

33 Sličice s nedjeljnih utakmica, *HL*, 20. 8. 1941., 20.

34 Deset godina plodnog rada HGŠK u Đakovu, *HL*, 7. 3. 1941., 16.

35 Šport u Đakovu, *HL*, 24. 8. 1941., 28.

*Rudolf Čeleta prima čestitke predstavnika
Hrvatskog nogometnog saveza*

*Značka izdana prigodom proslave 10
godina "Građanskog"*

rečeno, ukazuje i na obimne pripreme za proslavu 10-godišnjice «Građanskog». Svečana proslava, doznaje se iz teksta, najavljena je za 7. i 8. rujna.³⁶

Da se je ovom sportskom jubileju posvećivala velika pozornost dokaz je i najava proslave na stranicama «Hrvatske obnove», jedinog lista koji je tiskan u Đakovu tijekom prve polovice 1941. godine.³⁷

Samo koji dan prije zakazanog termina proslave objavljen je u «Hrvatskom listu» veliki, s obzirom na ratno stanje očekivano politički intonirani članak, o deset godina djelovanja HŠK «Građanskog».³⁸ U nepotpisanim članku autor se osvrnuo na prilike koje su vladale u vrijeme osnutka «Građanskog», kako u Đakovu, tako i u cijeloj Hrvatskoj, a ocijenio ih je, ponajprije zbog nagomilanih

36 Ovaj novinski tekst potpisan je i kao takav izražava ponajprije stav samog autora, ne nužno igrača i uprave «Građanskog». Da su iz «Građanskog» tijekom tridesetih godina žestoko negodovali što im je bilo zabranjeno, odnosno otežano korištenje igrališta, nema nikakve sumnje. Ipak, kao što ćemo vidjeti na sljedećim stranicama, nisu svi iz kluba bili na liniji razmišljanja ovog režimskog novinarčića.

37 10. godišnjica HGŠK-a, *Hrvatska obnova* (dalje: *HO*) 17. 8. 1941., 8.

38 Jubilej đakovačkoga HGŠK-a, *HL*, 6. 9. 1941., 20.

nacionalnih problema, kao izuzetno teške i složene. Prava svrha osnivanja «Građanskog», tvrdi se dalje u tekstu, nije bila igranje nogometa, već protivljenje sve izraženijoj srpskoj dominaciji. «Potpomognuti od domaćih đaka srednjoškolaca, studenata i starijih ljudi Hrvata osnovaše godine 1931. svoje društvo pod `firmom` nogometa i lake atletike, a pod imenom Š. K. Građanski.» Kao takav klub je postao miljenikom hrvatskog Đakova «jer svaki građanin, svaki pravi Hrvat gleda u povijesti ovoga društva prilike i borbu đakovačkih Hrvata protiv silnika u posljednjih 10 godina.» Kao najsvjetlije trenutke te borbe, u kojoj su igrači «Građanskog» dali znatan doprinos, autor spominje isticanje nacionalne zastave na zvoniku stolne crkve 1933. godine, te uklanjanje jugoslavenskog grba iz zgrade općine.

Usporedo sa javnim djelovanjem na pripremi proslave 10-godišnjice «Građanskog», a spomenuti novinski članci najočitije su manifestacije takvoga djelovanja, Upravni odbor kluba radio je i na redovnim klupskim sjednicama daleko od očiju sportske javnosti. Već na Prvoj sjednici Upravnog odbora održanoj 6. ožujka 1941. godine raspravljalo se o vrlo konkretnim pitanjima vezanim za klupsku proslavu.³⁹ Jedan od zaključaka tada donesen bio je i taj da se napišu i pošalju pisma svim ligaškim klubovima «uz koju cijenu bi došli u Đakovo i odigrali s našom momčadi utakmice za vrijeme naše proslave.» Kome su sve pisma bila upućena, i kakvi su bili odgovori onih kojima je upit bio poslan, ne znamo. Znamo samo to da je ponuda bilo više, a da je Radni odbor kluba odlučio prihvatiti ponudu zagrebačke «Šparte».

Za dvodnevni nastup u Đakovu «Šparta» je tražila, i dobila, stan i hranu, putne karte za 14 osoba i 400 dinara.⁴⁰

Na istoj sjednici tajnik kluba je predložio, a Upravni odbor prihvatio, da se za potrebe proslave osnuje poseban odbor kojeg će činiti Tepfner, Rališ, Špeht, Homotar, Lukić i Štaunbringer. Podijeljena su i prva konkretna zaduženja. Doktor Čeleda trebao je osigurati dvoranu za večernju zabavu, Špeht i Homotar bili su zaduženi za piće, a Bobinac za nabavku prasadi. Na jednoj od prethodnih sjednica već je bilo dogovoreno da se - nakon što Lukić, Špeht i Homotar izrade nacrt nove, jubilarne klupske značke - njihova izrada povjeri firmi «Braća Kraus» iz Zagreba.⁴¹

39 Zapisnička knjiga Šport kluba «Građanski» Đakovo, *Zapisnik 1. sjednice Upravnog odbora Hrvatskog šport kluba «Građanski» 6. ožujka 1941. godine*, Muzej Đakovštine Đakovo, 185-6.

40 Isto, *Zapisnik sjednice Upravnog odbora 12. kolovoza 1941.*, Muzej Đakovštine Đakovo, 190-191.

41 Isto, *Zapisnik sjednice Upravnog odbora Hrvatskog šport kluba «Građanski» 19. lipnja 1941.*, Muzej Đakovštine Đakovo, 187-188.

Vezano za značke interesantno je napomenuti da je na prijedlog predsjednika kluba dr. Čelede odlučeno da će, ako ne izgube od «Šparte», svi igrači prve momčadi značku dobiti na poklon. U suprotnom, igrači koji budu željeli imati novu klupsku značku, morat će je kupiti po tržišnoj cijeni.

Osim značaka klub je dao izraditi i 100 komada pozivnica koje je uputio na sve značajnije adrese u Gradu, napose svim društvima s hrvatskim predznakom, te 50 komada «društvenih diploma» koje će na sam dan proslave biti svečano uručene zaslužnim pojedincima.⁴² Na sjednici Upravnog odbora održanoj 5. rujna 1941. godine, samo dva dana prije početka proslave, odlučeno je da će diplome biti uručene, osim pobjedniku biciklističke utrke, svim odbornicima kluba, i to: Dr. Rudolfu Čeledi, dr. Stjepanu Romiću, Franji Pfefferu, Antunu Tepfneru, Franji Štaubringeru, Josipu Špehtu, Dragutinu Homotaru, Viktoru Bellianu, Ivanu Brandekeru, Antunu Rališu, Mati Bobincu, Franji Lukiću, Ivanu Heppu, Pavi Češniku i Ivanu Meznariću; revizorima Mataisu, Bassiu i Raumbergeru, počasnom predsjedniku Božidaru Brajkoviću, dugogodišnjem članu Braci Bellianu i igračima Gašpareviću, Benašiću, Markoviću, Marasu, Gilmanu, Kovačeviću, Češnik A., Šarčević Tomi, Šarčević Ivanu i Hofštetleru.

Kako je to prethodno i bilo najavljeno, svečani program proslave obljetnice «Građanskog» trajao je dva dana, u nedjelju i ponedjeljak 7. i 8. rujna 1941. godine, a sadržavao je jednu biciklističku utrku i nekoliko nogometnih utakmica. «Svečanost je počela u nedjelju u 9 sati biciklističkim natjecanjem, u kojem je sudjelovalo desetak vozača biciklističke sekcije HGŠK. Pruga je iznosila 60 km, od stolne crkve u Đakovu do Slav. Šamca i natrag»,⁴³ a prvi na cilj stigao je Rudolf Žnidarić.

U popodnevnim satima proslava je nastavljena utakmicama između podmlatka HGŠK-a i članova mjesnog Križarskog bratstva koja je završila rezultatom 2:1 za HGŠK, te utakmicom juniora HGŠK-a i «Šokadije» iz Vrpolja koju su juniori HGŠK-a riješili u svoju korist rezultatom 4:1. «Ova utakmica – kaže se u već citiranom osvrtu na proslavu HGŠK-a – pružila je vrlo lijepu igru, u kojoj su se naši seljaci pokazali spretni nogometaši i dorasli za natjecanje na

42 Isto, *Zapisnik sjednica Upravnog odbora Hrvatskog šport kluba «Građanski» 2. rujna 1941.*, Muzej Đakovštine Đakovo, 193-195.

43 Športsko slavlje u Đakovu, *HL*, 10. 9. 1941., 20. Biciklistička sekcija «Građanskog» osnovana je u lipnju 1941. godine, i to sasvim slučajno. Na zahtjev nekoliko mladića Upravni odbor kluba dozvolio je osnutak sekcije, ali pod uvjetom da svi članovi sekcije moraju biti i članovi kluba, te da klub oko osnutka i budućih aktivnosti biciklista neće snositi nikakve troškove. Zapisnička knjiga Šport kluba «Građanski» Đakovo, *Zapisnik sjednice Upravnog odbora Hrvatskog «Građanskog» šport kluba 19. lipnja 1941.*, 187-188., Muzej Đakovštine Đakovo.

zelenom polju. I ako su Vrpoljčani bili vrlo dobri, ipak je nepobjedivi HGŠK odlučio utakmicu u svoju korist... ..»

Prije početka glavne utakmice između prve momčadi «Građanskog» i zagrebačke «Šparte» upriličena su čestitanja i izrazi podrške HGŠK-u od strane izaslanika sportskih kolektiva i ustanova. Čestitke slavljenicima uputili su, između ostalih, i predstavnici Osječkog nogometnog podsaveza i Hrvatskog nogometnog saveza. Njima je «u ime prisutnog uprav. Odbora HŠK Građanskog zahvalio (...) na čestitkama i darovima dugogodišnji predsjednik HGŠK-a g. dr. Rudolf Čeleda, koji je u svom govoru naglasio borbu Građanskog, koju je vodio kroz deset godina s protivnicima hrvatskog naroda, a napose hrvatskog športa u Đakovu.»

Nakon protokolarnih govora uslijedila je glavna utakmica u kojoj je slavljenik, na zadovoljstvo oko tisuću okupljenih gledatelja, golovima Marasa i Markovića, pobijedio «Špartu» rezultatom 2:0.

Prvi dan proslave završen je velikom društvenom zabavom koju je organizirao HGŠK u prostorijama «Hrvatskog doma».

Sljedećeg dana proslava je nastavljena odigravanjem utakmice između juniora «Građanskog» i «Viktorije»,⁴⁴ novoosnovanog đakovačkog kluba. Juniori «Građanskog» prikazali su bolju igru i zasluženno pobijedili sa rezultatom 3:2. Nakon ove utakmice uslijedila je revanš-utakmica između «Građanskog» i «Šparte». U izvješću s te utakmice kaže se da je ona bila isto tako kvalitetna kao i utakmica odigrana prethodnog dana, a da je i u ovoj utakmici «Građanski» bio bolja momčad i ponovo pobijedio. Ovaj puta sa rezultatom 3:1. Golove za domaću momčad postigli su Benašić, Marković i Pernar. Zbog lošeg vremena utakmice drugog dana pratilo je nešto manje gledatelja nego što je to bilo očekivano.

Kao što je svečanost najavila, «Hrvatska obnova», koja inače nije sustavno pratila sportska događanja, objavila je i manju informaciju o tijeku proslave.⁴⁵

2.3 Pokrajinsko prvenstvo 1941./1942. godine

Samo nekoliko dana nakon uspješno organizirane proslave «Građanskog» oglasilo se povjereništvo Osječkog nogometnog podsaveza sa propozicijama za

44 O «Viktoriji» više pojedinosti na stranicama koje slijede.

45 Jubilej HGŠK-a u Đakovu, *HO*, 14. 9. 1941., 8.

odigravanje pokrajinskog prvenstva za 1941./1942. godinu.⁴⁶ Bila je to zapravo najava prvog nogometnog prvenstva u novostvorenoj državi budući da započeto prvenstvo 1940./1941. nije odigrano do kraja.

Takmičenje je osmišljeno unutar pet župa oformljenih na području ONP-a. Prvu župu sačinjavali su «Vuka», «Radnik» i «Wacker» (svi iz Vukovara) i «Dunav» iz Dalja. Druga župa dijelila se na dvije grupe. U grupi A bili su «Tomislav» iz Valpova, «Viktorija» iz Retfale i «Vitez» iz Tenjskog Antunovca, a u grupi B HŽŠK i «Radnik» (obadva iz Belišća), «Građanski» iz Donjeg Miholjca i «Taninpila» iz Đurđenovca. Treća župa takođe je bila sastavljena od dvije grupe. Grupu A sačinjavali su «Sloga», «Cibalija» i «Germanija» (svi iz Vinkovaca), a grupu B dva đakovačka kluba: «Građanski» i «Viktorija». Četvrtu župu sačinjavali su «Građanski» iz Požege, te dva kluba iz Pleternice, «Tomislav» i «Zrinski». Peta župa ponovno je imala dvije grupe. U grupi A bili su: «Bosna» iz Gredice, «Posavina» iz Brčkog i «Šokčević» iz Gunje, a u grupi B «Šimšir» iz Orašja, «Graničar» iz županje i «Zrinski» iz Bošnjaka. Uz pretpostavku da zadovolji uvjete za ulazak u članstvo ONP-a u župi V. (grupa B) igrao bi i «Bosanac» iz Bosanskog Šamca.

Zamišljeno je da se prvenstvo igra po dvostrukom bod sistemu, i to tako da se prva utakmica igra na terenu prvozdrijebane momčadi. U župama koje se sastoje od dvije grupe pobjednici grupa, u dvije utakmice, odlučili bi o pobjedniku župe, a pobjednici svih župa u daljnjem takmičenju, nakon što se ždrijebom odrede parovi, borili bi se za prvaka pokrajine.

Gore iznesene propozicije samo su dio najvažnijih pravila koje je neophodno znati kako bi se mogao pratiti sistem natjecanja. U osmišljavanju toga sistema njegovi stratezi ništa nisu prepuštali slučaju. Tako se npr. prilikom odigravanja svake utakmice znalo tko snosi troškove putovanja, u kojem se omjeru dijele prihodi sa odigranih utakmica, tko odgovara za održavanje reda u vrijeme odigravanja utakmica, na kojim igralištima se uopće mogu igrati utakmice i slično.

Novo prvenstvo, a pogotovo utakmica između novosnovanog đakovačkog kluba «Viktorije» i «Građanskog», očekivana je sa velikim zanimanjem. I to s razlogom. S obzirom na formu i postignute rezultate «Građanski» je bio jedan od favorita za osvajanje prvenstva, dok je «Viktorija» bila jedna perspektivna momčad, ali momčad koja se tek trebala dokazati kao potencijalno sposobna za najviše domete. Novinarska konstatacija izrečena u najavi utakmice kako za nju «vlada veliki interes među građanstvom, jer će obje momčadi nastojati, da osvoje

46 Iz povjereništva Osječkog nogometnog podsaveza, *HL*, 16. 9. 1941., 19.

prvenstvo»⁴⁷ zasigurno nije odražavala stvarne ambicije netom osnovanog đakovačkog kluba.

Bez obzira što je «Građanski» bio objektivno kvalitetniji klub od «Viktorije», i kao takav apsolutni favorit, desilo se veliko iznenađenje. Iz kratkog novinskog izvješća saznajemo da je «Viktorija» pobijedila sa rezultatom 2:1, a kao glavni razlog takvog ishoda navodi se podatak da je «Građanski» nastupio sa čak sedam pričuvnih igrača.⁴⁸ O tome zašto je «Građanski» igrao ovu utakmicu sa pričuvnom momčadi u nama dostupnim izvorima nismo pronašli nikakvo obrazloženje. Nakon izgubljene utakmice «Građanskom» je ostala tek nada da će u revanšu biti bolji od svog rivala i unatoč ovom porazu postati prvakom grada, te kao ukupni pobjednik nastaviti borbu za prvaka pokrajine.

O «Viktoriji», nogometnom klubu Njemačke nacionalne skupine u Đakovu, na žalost, ne znamo puno. Klub je osnovan u kolovozu 1941. godine, a sačinjavali su ga mahom Đakovčani njemačkog podrijetla. Etnička pripadnost bila je vjerojatno poželjan, ali ne i nužan uvjet za članstvo u klubu, kako početkom njegova djelovanja, tako i kasnije. Pod naslovom «Osnutak novog kluba u Đakovu» na stranicama «Hrvatske obnove» donesen je kraći tekst o osnutku «Viktorije»: «U Đakovu je nedavno – kaže se u tom tekstu - osnovan novi nogometni klub pod imenom š. k. 'Viktorija', kao nogometni predstavnik pripadnika Njemačke narodne skupine u Đakovu. U upravni odbor ušli su: gg. Predsjednik dr Ivan Engert, potpredsjednik Pavao Stubbe ml., tajnik Antun Fratrić, zamjenik Franjo Hasenstaub, blagajnik Ivan Bartenc, zamjenik Franjo Vinter, oružar Vendelin Wir, odbornici gg.: Stjepan Jung, Josip Vitjeh, Pavao Katić, Adalbert i Mišo Rak. U nadzorni su odbor ušli: gg. Stjepan Münk, Franjo Pfeffer ml. i Josip Becker, a u tehnički odbor gg. Vjekoslav Dietrich, Stjepan Jung i Viktor Piler. Ovaj je klub već odobren po Osječkom nogometnom podsavezu, te je već i nastupio u Osijeku na proslavi njemačke omladine u nedjelju 7. ov. mj.»⁴⁹

U svom prvom službenom nastupu «Viktorija» se nije proslavila. Druga momčad «Germanije» iz Osijeka pobijedila ju je sa uvjerljivih 3:0. Novinski komentator u svom izvješću s te utakmice primijetio je kako «Viktorija» još uvijek nije bila dobro uigrana, a niti tjelesno dobro pripremljena. Međutim, kada se ti nedostaci budu otklonili – mišljenja je autor teksta - od momčadi «Viktorije» može se očekivati dobar nogomet.⁵⁰

47 Utakmice u pokrajini, *HL*, 2. 10. 1941., 20.

48 Utakmice u pokrajini, *HL*, 11. 10. 1941., 20.

49 Osnutak novog kluba u Đakovu, *HO*, 21. 9. 1941., 8.

50 Športske svečanosti njemačke omladine, *HL*, 9. 9. 1941., 16.

Da je «Viktorija» postojala kao registrirani klub poznato je, između ostalog, i iz informacija Povjereništva osječkog nogometnog podsaveza od 2. rujna 1941. godine. Naime, toga datuma Povjereništvo je za novoosnovanu «Viktoriju» registriralo (verificiralo) sljedeće nogometaše: Dragutina Šusteka, Franju Kurtza, Ivana Šusteka, Franju Bartolovića, Stjepana Sijarta, Ivana Ostheimera, Pavla Prambergera, Hinka Lohrbacha, Stjepana Lohrbacha, Jakoba Tettmana, Franju Šusteka, Slavka Hamburgera, Franju Hasenštauba, Ivana Schneidera, Ivana Borhia, Vjekoslava Dietricha i Adalberta Pillera.⁵¹ Stjepan Sijarto, jedan od tek registriranih igrača «Viktorije», uskoro će odbiti nastupati za «Viktoriju» i pismenim putem zatražiti da i dalje ostane registrirani član «Građanskog»⁵², dok će «Viktoriji» pristupiti Franjo i Antun Francem i Josip Kurc.⁵³

Prije no što će «Viktorija» u prvenstvenoj utakmici pobijediti «Građanskog», o čemu je već bilo riječi u ovom radu, i uz već spomenutu utakmicu na turniru u Osijeku, prva momčad «Viktorije» odigrala je utakmicu sa osječkom «Germanijom», dok su njeni juniori odmjerili snage sa juniorima «Građanskog» na turniru organiziranom u povodu Deset godina djelovanja HŠK «Građanskog». Da li je «Viktorija» u godini kada je osnovana odigrala još koju utakmicu, i s kim, o tome, barem za sada, nismo pronašli nikakve informacije. Umjesto odigranih utakmica pronašli smo tek odluku Povjerenika za cjelokupni šport i planinarstvo kojom on za povjerenika S.V. «Viktorije» postavlja Ivana Engerta, a za članove savjetodavnog odbora Stjepana Junga, Antuna Fratrića, Adalberta Pillera, Vjekoslava Tidricha (vjerojatno Dietricha), Antuna Šlajza i Antuna Tefnera.⁵⁴

Odnosi «Viktorije» i «Građanskog», kao novih gradskih rivala, čini se da nisu bili idilični, ali niti približno ispunjeni onom količinom animoziteta kakav je vladao tridesetih godina između «Građanskog» i «Certisse». Razloga za to bilo je više, a ponajprije taj što se zbog kratkog vremena postojanja «Viktorije» pravi rivalitet i nije mogao izgraditi. Da je do pravog rivaliteta kojim slučajem došlo, zbog specifičnih ratnih prilika i priželjkivane homogenizacije njemačke narodnosne skupine sa domicilnim hrvatskim stanovništvom, vjerujem da bi uslijedila politička intervencija s ciljem suzbijanja svake, pa i najmanje napetosti koja bi prijetila da se sportski rivalitet prenese i na širi društveni plan.

Iako do istinskog rivaliteta između gradskih klubova, iz gore navedenih razloga, nije došlo, pretpostavke da se je on s vremenom mogao izgraditi, nisu

51 Iz povjereništva Osječkog nogometnog podsaveza, *HL*, 4. 9. 1941., str. 20.

52 Iz povjereništva Osječkog nogometnog podsaveza, *HL*, 12. 9. 1941., str. 20.

53 Iz povjereništva Osječkog nogometnog podsaveza, *HL*, 26. 9. 1941., str. 19.

54 Iz povjerenstva Osječkog nogometnog podsaveza, *HL*, 27. 10. 1941., str. 12.

nedostajale. Naime, određeni broj igrača i članova uprave «Građanskog», u pravilu onih njemačkog podrijetla, pozdravili su osnivanje «Viktorije», a ubrzo se pronio i glas da bi neki od njih bili spremni napustiti redove «Građanskog» i preći u novoosnovanu «Viktoriju». Na sjednici Upravnog odbora «Građanskog» održanoj potkraj kolovoza 1941. godine došlo je do sukoba između Brandekera i tajnika Tepfnera upravo oko pitanja prelaska pojedinih odbornika u redove «Viktorije». Da bi suzbio glasine koje su se širile po gradu Brandeker je predložio da se svi oni koji žele napustiti klub o tome javno očituju. Uslijedila je žučna rasprava koja je završila ostavkom Tepfnera sa mjesta tajnika i člana Upravnog odbora kluba. Sva nastojanja da Tepfner povuče ostavku ostala su bez rezultata.⁵⁵

Incidentna situacija na sjednici koja je kulminirala sukobom Brandekera i Tepfnera bila je samo logičan nastavak događanja neposredno prije početka iste kada su se okupili gotovo svi igrači «Građanskog» s namjerom da se izjasne o tomu da li će ostati u «Građanskom» ili preći u «Viktoriju». Za prelazak u «Viktoriju» izjasnili su se Kurtz i Hasenštaub, dok su svi ostali dali izjavu da ostaju vjerni «Građanskom».⁵⁶

Ako se ovim «iskricama» doda i to da su klubovi morali dijeliti igralište i o tomu potpisati ugovor, da prijelazi igrača iz jednog u drugi klub nisu bili okončani, te da je uprava «Građanskog» hladno odbila ponudu «Viktorije» za odigravanjem prijateljske utakmice, jasno je da su određene napetosti između klubova postojale, te da su one bile potencijalni detonatori koji su se u danom momentu mogli aktivirati i dovesti, ne samo do međuklupskih, već i međunacionalnih napetosti.

Dana 14. prosinca 1941. godine svi klubovi s područja ONP-a trebali su odigrati utakmice sa kojih bi čisti prihod trebao ići u korist «Pomoći». Određeni su i suparnici. U Đakovu snage su trebali odmjeriti domaći klubovi «Građanski» i «Viktorija». Utakmica je najvjerojatnije odigrana, ali ne možemo sa sigurnošću reći kada, niti s kojim je rezultatom završila.

Sudeći prema nama dostupnim izvorima, djelatnost «Građanskog» nakon poraza od «Viktorije», i to na svim nivoima, bilježi određeni pad. Klub će do kraja kalendarske godine odigrati samo nekoliko prijateljskih utakmica, a kao veliko iznenađenje među ljubiteljima nogometa u Đakovu odjeknula je vijest da je odlukom Povjerenika za cjelokupni šport i planinarstvo raspuštena «uprava HGŠK (Đakovo), te se ujedno imenuje g. Hinko Brajčić, priv. čin., Povjerenikom

55 Zapisnička knjiga Šport kluba «Građanski» Đakovo, *Zapisnik sa sjednice Upravnog odbora «Građanskog» 28. kolovoza 1941.*, Muzej Đakovštine Đakovo, 191-193.

56 Zapisnička knjiga Šport kluba «Građanski» Đakovo, *Zapisnik sa sjednice Upravnog odbora «Građanskog» 2. rujna 1941.*, 193-195., Muzej Đakovštine Đakovo

HGŠK (Đakovo). U savezu s gornjim poziva se HGŠK, da predloži zamjenika povjerenika i šest osoba za savjetodavni odbor. Sve te osobe «– kaže se dalje u dopisu –» moraju biti preporučene i potvrđene od mjesnog ustaškog tabora.»⁵⁷

Iako su se pojedini klubovi ONP-a, a među njima i đakovački, često znali oglušiti o naredbe koje su dolazile iz struktura Podsaveza, spomenute naredbe donesene su na najvišoj razini, a intonirane rezolutno, na način koji nije ostavljao prostora za bilo kakve komentare. Trebalo je proći samo desetak dana od odluke Povjerenika do imenovanja zamjenika povjerenika i savjetodavnog odbora. Zamjenik povjerenika postao je Franjo Lukić, dok su u savjetodavni odbor ušli: dr. Stjepan Romić, Dragutin Homotar, Ivan Brandeker, Matija Bobinac, Viktor Belian i dr. Rudolf Čeleda.⁵⁸ Čime su sve ove promjene bile motivirane ne znamo, no činjenica je da su one, barem formalno, degradirali Rudolfa Čeledu, sve doskora prvog čovjeka «Građanskog».⁵⁹

Smanjenoj sportskoj aktivnosti kluba od vremena proslave 10-godišnjice djelovanja, pa sve do proljeća 1942. godine, glavni uzrok bilo je zasigurno zimsko vrijeme koje je onemogućavalo odigravanje utakmica, a tek možda potom i promjene do kojih je došlo u vođenju kluba. Dana 19. listopada HGŠK je u Đakovu ugostio momčad «Tomislava» iz Valpova, a samo tjedan dana kasnije odigrao je s istim protivnikom revanš utakmicu u Valpovu. Rezultate tih utakmica ne znamo. Znamo samo to da je utakmica u Đakovu obilovala grubostima, te da su iz igre isključeni igrači HGŠK-a Đuro Kovačević i Ilija Benašić, te gostujući igrač Ivan Miholić.⁶⁰

Sljedeći protivnik HGŠK-a bila je «Taninpila» iz Đurđenovca. Iako odigrana po kišovitom i blatnom vremenu, utakmica je ispunila očekivanja publike, kako kvalitetom igre, tako i rezultatom. «Građanski» je bio bolja momčad i zaslužno pobijedio s rezultatom 8:4.⁶¹

Zadnja utakmica «Građanskog» u 1941. godini trebala je biti već spomenuta utakmica protiv gradskog rivala «Viktorije». O tomu da li je ta utakmica odigrana, i ako je odigrana s kojim je rezultatom završila, nemamo nikakvih informacija.

57 Iz povjerenstva Osječkog nogometnog podsaveza, *HL*, 16.10.1941., 24.

58 Iz povjerenstva Osječkog nogometnog podsaveza, *HL*, 27.10.1941., 12.

59 Rudolf Čeleda bio je dugogodišnji đakovački liječnik i predsjednik «Građanskog». Ako je točno da je «Građanski» bio klub nacionalno svjesnih ljudi, za razliku od npr. «Cerisse», te da je kao takav prepoznat, između ostalog, i od tek uspostavljene ustaške vlasti, bilo je za očekivati da je Čeleda tu vlast podržavao. Međutim, isti taj Čeleda, i to sve vrijeme rata, ne samo da je aktivno pomagao žrtve ustaškog terora, nego i narodno oslobodilački pokret. O tome više u: Zoran VASILJEVIĆ, Sabirni logor Đakovo, Slavonski brod, 1988., 36-37., Zalud se kreveljiš crna aveti – čovjek je besmrtn (Povodom iznenadne smrti čovjeka, liječnika i druga Rudolfa Čeleda), *Đakovština*, 5. 1. 1946., 2

60 Iz povjereništva Osječkog nogometnog podsaveta, *HL*, 24.10.1941., 20.

61 Poraz «Taninpila» u Đakovu, *HL*, 7.11.1941., 16.

Nažalost, nikakve informacije nemamo ni o njihovoj uzvratnoj prvenstvenoj utakmici koja se trebala odigrati 22. ožujka 1942. godine. Obzirom da je zima te godine bila izrazito hladna, a snijeg dubok, nije nemoguće da je termin utakmice bio prolongiran za neka, meteorološki povoljnija vremena. U svakom slučaju, gradski derbi bio je odigran, a završio je pobjedom «Građanskog». To znamo, doduše, tek posredno, s obzirom da će «Građanski», a ne «Viktorija», nastaviti dalje borbe za prvaka pokrajine.

Do nastavka prvenstva đakovački klubovi nisu mirovali. Čim je to vrijeme dozvolilo, prethodno dogovorene utakmice počele su se odigravati.

«Građanski» je, barem koliko je to nama poznato, jednu od svojih prvih utakmica 1942. godine odigrao sa osječkim «Radnikom» - i izgubio s rezultatom 2:1. Novinar koji je napisao kraće izvješće sa te utakmice smatrao je za potrebno, unatoč poraza, istaknuti vrlo dobru igru domaće momčadi.⁶²

Ako nije uspio pobijediti «Radnika», «Građanski» je koji dan kasnije uspio pobijediti osječku «Olimpiju». Utakmica je odigrana u Đakovu, a završila je rezultatom 4:2 za «Građanski».⁶³

Jednu od uvjerljivijih utakmica početkom nove sezone «Građanski» je odigrao protiv «željezničara» iz Belišća. Pred domaćom publikom «Građanski» je pobijedio sa visokih 8:2. Strijelci za domaće bili su Maras 2, Marković 2, te Benašić, Kovačević, Kovačić i Vranarić (vjerojatno Vranaričić) po jedan zgoditak.⁶⁴

Tih dana, kada je «Građanski» slavio jednu od svojih većih pobjeda, «Viktorija» je pretrpjela jedan od svojih većih poraza. Naime, u Đakovu ih je pobijedila vinkovačka «Germanija», i to sa visokih 8:0.⁶⁵

Prije odigravanja prvenstvene utakmice sa «Slogom» iz Vinkovaca, koja je trebala odlučiti o prvaku župe, «Građanski» je u Đakovu (na Duhove) odigrao dvije prijateljske utakmice sa «Zagorcem» iz Varaždina. Utakmicama je prisustvovao veliki broj posjetitelja, prikazana je obostrano dobra igra, a pobjednik je u oba susreta bio «Zagorac». U prvom susretu pobijedio je sa 6:3, a u drugom s rezultatom 6:4.⁶⁶

U prvenstvenoj utakmici sa vinkovačkom «Slogom» «Građanski» je iskoristio prednost domaćeg terena i pobijedio s rezultatom 4:0.⁶⁷ U uzvratnoj

62 Radnik – Građanski (Đakovo) 2:1, *HL*, 21.4.1942., 16.

63 Osječka «Olimpija» u Đakovu, *HL*, 29.4.1942., 15.

64 Šport u pokrajini, *HL*, 20.5.1942., 18.

65 Isto.

66 Pokrajinski šport, *HL*, 20. 5. 1942.,16.

67 «Građanski»(Đakovo) – «Sloga» (Vinkovci) 4 : 0, *HL*, 12. 6. 1942.,16.

utakmici, očito, «Sloga» nije uspjela nadoknaditi izgubljeno, te je na taj način «Građanski» postao prvakom svoje župe, i kao takav izborio pravo daljnjeg takmičenja za prvaka ONP-a.

Samo nekoliko dana nakon što je «Građanski» postao prvakom župe, u Đakovu su odigrane Njemačke kružne igre u kojima su sudjelovali klubovi njemačke zajednice iz Osijeka («Germania»), Vinkovaca («Germania»), Vukovara («Wacker») i Đakova («Viktoria»). Utakmice u Đakovu uslijedile su nakon što su odigrana dva kruga takmičenja između istih klubova u Vukovaru i Vinkovcima. Do tada odigrane utakmice pokazale su rezultatsku nadmoć obadviju «Germania» nad svojim protivnicima, ali i izrazito dojmljivu igru Đakovčana - barem ju je takvom vidio poseban odbor koji je pratio cijeli tijek takmičenja.⁶⁸

Spomenuti klubovi odigrali su u Đakovu četiri utakmice. U prijednevnom satima «Wacker» je pobijedio «Germaniju» iz Vinkovaca s 1:0, a domaća «Viktoria» «Germaniju» iz Osijeka s 2:1. Dvije utakmice su odigrane i poslijepodne. «Germanija» iz Osijeka pobijedila je vukovarski «Wacker» s 5:1, «dok je u završnoj borbi pobijedila sretnija Germanija iz Vinkovaca domaću Viktoriju s 3:1.»⁶⁹

Da bi se što bolje pripremili za nastavak Pokrajinskog prvenstva u kojem nisu skrivali visoke ambicije, uprava «Građanskog» pozvala je u goste dva renomirana zagrebačka kluba: «Zagorca» i «Građanski». Domaćini su sa «Zagorcem» odigrali dvije utakmice u kojima su, možda i mimo očekivanja, postigli odlične rezultate. Prva utakmica završena je neriješeno, 1:1. Utakmica je «tekla do prvog poluvremena prilično lijepo, dok su u drugom poluvremenu započeli gosti nepotrebne grubosti, na što su i domaći isto tako odgovorili. Drugi je dan utakmica bila još živahnija i vrlo napeta. Kako su i jedni i drugi htjeli svakako izvojevati pobjedu, bilo je osim borbenosti i surovosti među igračima obadviju momčadi.»⁷⁰ »Građanski» je tu utakmicu pobijedio s rezultatom 5:4. Prvog dana strijelac za Đakovčane bio je Maras, a drugog Maras 2, Kovačić 2 i Drašković 1.

Utakmica protiv zagrebačkog «Građanskog», prvaka države i najboljeg hrvatskog kluba toga vremena, bila je za domaćina preveliki zalogaj. Naime, domaći igrači niti u jednom elementu sportske igre nisu mogli parirati renomiranim gostima koji su visoko, ali potpuno zasluženo, pobijedili domaćine, čak s 12:1. Pomalo zbunjujuće djeluje komentar sa te utakmice u kojem se kaže da

68 Njemačke kružne igre, *HL*, 20. 6. 1942., 16.

69 Športske vijesti iz Đakova, *HL*, 25. 6. 1942., 15.

70 Zagrebačk «Zagorac» u Đakovu, *HL*, 2. 7. 1942., 16.

je utakmica bila «na najvećoj sportskoj visini», te da u Đakovu još nikada nije bila odigrana tako lijepa utakmica. Broj gledatelja, također, bio je iznad svakog očekivanja – nikada veći.⁷¹

Nastavak odigravanja prvenstvenih utakmica najavljen je za 12., odnosno 19. srpnja. Ždrijebom je odlučeno da će sljedeći protivnik đakovačkom «Građanskom» biti «Građanski» iz Požege, pred izbijanje Drugoga svjetskog rata jedna od najboljih momčadi ONP-a. Prva utakmica trebala se je odigrati u Požegi, a uzvrat, tjedan dana kasnije, u Đakovu. U tim utakmicama Đakovčani su dokazali da su spremnija i bolja momčad te su, kao takvi, ostali u utrci za prvaka pokrajine. U Požegi su pobijedili s 2:0, dok je uzvratna utakmica u Đakovu prvotno bila otkazana.⁷² Umjesto najavljene uzvratne prvenstvene utakmice s «imenjakom» iz Požege, Đakovčani su odigrali utakmicu s «Radnikom» iz Vukovara i pobijedili sa 6:1,⁷³ a potom i sa «željezničarom» iz Zagreba. Iako su domaćini «željezničaru» suprotstavili momčad u kojoj je bilo pet pričuva, to ih ipak ne može opravdati od rezultatske katastrofe. Naime, Zagrepčani su pobijedili čak s 13:0.⁷⁴

Gorčinu tog rezultatskog debakla «Građanski» je ublažio, barem na neko vrijeme, uspjesima u takmičenju za prvaka ONP. O uzvratnoj utakmici sa Požežanima znamo samo to da je završila rezultatom koji je Đakovčanima omogućio daljnje natjecanje u kojem su «Purgeri» odmjerili snage s ekipom «Bosne» iz Gredica. Prva utakmica ovih suparnika odigrana je u Đakovu, a završena je rezultatom 2:0 za «Građanski»⁷⁵. Činilo se da će uzvratna utakmica biti samo formalnost. No, nije bilo tako. Prvo poluvrijeme uzvratne utakmice u Gredicama «Bosna» je završila u svoju korist sa rezultatom 2:1, da bi potkraj utakmice, kod rezultata 5:1 za «Bosnu», sudac bio primoran prekinuti utakmicu.

Kako je sve ukazivalo da će utakmica biti registrirana rezultatom 5:1 za «Bosnu», uprava «Građanskog» uložila je žalbu koja im, kako ćemo vidjeti, nije donijela ništa dobroga. Naime, tijela ONP-a žalbu su odbacila kao neosnovanu, i to s razlogom «što je preslušavanjem svih mjerodavnih kao i mišljenja ZNS-a (odsjek – Osijek) ustanovljeno, da je spomenuta utakmica vođena u duhu postojećih pravila i da se voditelj utakmice nije ničim ogriješio o pravila

71 «Građanski»(Zagreb) – «Građanski» (Đakovo) 12:1, *HL*, 7. 7. 1942., 16.

72 Iz Izvješća povjereništva ONP-a saznajemo da je na adresu ONP-a stigao dopis HGŠ iz Požege, odnosno dopis ispostave župske redarstvene oblasti, o tomu kako su požeški nogometaši bili objektivno spriječeni doći u Đakovo odigrati zakazanu utakmicu. ONP je ponuđenu argumentaciju uvažio i odredio 2. kolovoza za dan odigravanja uzvratne utakmice. (Iz povjereništva ONP-a, *HL*, 23. 7. 1942., 16.)

73 *Isto*.

74 «željezničar» u Đakovu, *HL*, 29. 7. 1942., 16.

75 Utakmica u Đakovu, *HL*, 14. 8. 1942., 16.

nogometne igre, što je tom prilikom isključio dva igrača HGŠK-a (Ratinčević i Drašković) i što je davanjem roka za nastavak igre HGŠK-u bio prisiljen prekinuti utakmicu. Ustanovljeno je, da navodi, koji su u prosvjedu navedeni, nisu razlog za podnošenje prosvjeda već ih ovaj podsavez smatra posve izmišljenim. Savezno sa gornjim, a na temelju podnešenog sudačkog izvještaja po službenoj dužnosti ustanovljeno je, da je krivicom HGŠK (Đakovo) došlo do prekida utakmice što uostalom i HGŠK u svojem prosvjedu od 18. o. mj. priznaje, da igrači nisu htjeli nastaviti igru, te se klub s obzirom na učinjeni prekršaj kažnjava /.../ zabranom igranja u trajanju od 6 (šest) mjeseci.»⁷⁶

I to nije bilo sve. Isti predmet prosljeđen je kaznenom odsjeku ONP-a od kojeg je traženo da povede postupke protiv igrača HGŠK-a koji nisu htjeli nastaviti igru nakon što su bili pozvani od strane voditelja utakmice. Po toj osnovi uslijedila je zabrana igranja u trajanju od šest mjeseci za sljedeće grače «Građanskog»: Josipa Kočiša, Stjepana Gašparevića, Stjepana Oreškovića, Đuru Kovačevića, Ivana Maljka, Franju Marasa, Petra Gilmana, Iliju Benašića, Antuna Kovačića, i Josipa Markovića. Stjepan Ratinčević i Stjepan Drašković kažnjeni su još rigoroznije, s osam mjeseci neigranja.⁷⁷

Uprava «Građanskog», dakako, bila je svjesna neželjenih i za klub pogubnih implikacija ovakvih kazni, te je stoga uložila protest Hrvatskom nogometnom savezu. Međutim, HNS je rješenjem od 9. listopada tekuće godine odbacio žalbu Đakovčana, te u cijelosti potvrdio izrečenu kaznu od strane ONP-a.⁷⁸

Zbog izrečenih kazni klubu i igračima «Građanski» nije mogao nastupiti u pokrajinskom prvenstvu za 1942./1943. godinu. Umjesto njega u A grupi III. župe natjecala se «Šokadija» iz Vrpolja. Do isteka kazne đakovački «purgeri» mogli su igrati samo humanitarne utakmice, i to uz posebnu dozvolu najviših predstavnika državnih institucija, zapravo onih koji su imali ingerencije pokretati manifestacije takvoga tipa.⁷⁹

76 Iz povjereništva ONP-a, *HL*, 27. 8. 1942., 16.

77 Iz povjereništva ONP-a, *HL* 3. 9. 1942., 15.

78 Iz povjereništva ONP-a, *HL*, 16.10.1942., 15.

79 Već u jesen 1942. godine «Građanski» je trebao odigrati prijateljsku utakmicu sa gradskim rivalom «Viktorijom». Utakmica se trebala odigrati u korist Hrvatskog crvenog križa, a po naredbi «državnog vođe tjelesnog odgoja». O tome da li je ona odigrana, i ako je, s kakvim je rezultatom završena, nemamo nikakvih saznanja. (Iz predsjedništva ONP-a, *HL*, 24. 9. 1942., 16.)

3. Od kažnjavanja HGŠK-a do kraja rata

Jedna od svakako prvih utakmica za koju sa sigurnošću možemo reći da ju je «Građanski» odigrao poslije isteka kazne, bila je utakmica sa «Bosancem» iz Bosanskog Šamca. Doduše, Đakovčani nisu tu utakmicu prijavili ONP-u na način kako su to pravila nalagala, te su zbog toga od strane istoga tijela bili prozvani, ali o tome da su je odigrali nema nikakve sumnje.⁸⁰ Više od mjesec dana trebalo je proći da «Građanski» odigra sljedeću utakmicu. Bila je to utakmica s «Hrastom» iz Đurđenovca, prošlogodišnjim pokrajinskim prvakom, a tekuće, 1943. godine, jednim od šest klubova osječkog razreda. Rezultat utakmice nije poznat.⁸¹

Višemjesečna kazna klubu imala je zasigurno negativne posljedice za njegov daljnji rad. Iz šturih izvješća vidimo da klub nakon isteka kazne nije bio u stanju uhvatiti prošlogodišnji ritam, te da je trebalo uložiti veliki trud kako bi «Građanski» postao «onaj stari». Ponovno imenovanje doktora Rudolfa Čelede za predsjednika kluba trebalo je dodatno mobilizirati sve strukture kolektiva kako bi što prije došlo do željenih, pozitivnih pomaka. Iako je u tom smjeru uprava uložila znatan trud, stanje u klubu nije se značajnije promijenilo. Uz subjektivne, za to su postojali i objektivni razlozi. Naime, već tada bilo je jasno da su se ratna zbivanja maksimalno zakomplicirala, te da je ishod rata potpuno neizvjestan. Teško stanje na ratištima za posljedicu je imalo sve češće mobilizacije, a ove pak smanjenje broja nogometaša, pa već u to doba i nogometnih klubova. Što će se rat bližiti kraju spomenute tendencije biti će sve izraženije, a interes za sport sve manji.

I u takvim, više no otežanim uvjetima za sportsko djelovanje, uprava «Građanskog» pokušala je uložiti dodatne napore kako bi klub izašao iz krize. Na skupnom sastanku koji je sazvao predsjednik kluba 8. kolovoza 1943. godine podneseno je izvješće u kojem se konstatira kako se klub «nalazi u teškim materijalnim prilikama u koje je bio doveden odlukom ONP-a o zabrani igranja za vrijeme od šest mjeseci, u samom jeku sezone. Tako je građanstvo «– kaže se dalje u izvješću koje je zbog spriječenosti dr. Čelede podnio Franjo Lukić –» kroz šest mjeseci ostalo bez športskih priredaba, a sam je klub doveden u mrtvilo.»⁸²

Zaključak skupštine bio je da se treba prionuti intenzivnom radu kako bi se klub riješio postojećeg duga i podigao «na visinu koja mu i pripada». Bio je to primaran zadatak nove uprave kluba koju su, uz predsjednika doktora Čeledu,

80 Iz predsjedništva ONP-a, *HL*, 7. 5. 1943., 16.

81 Iz predsjedništva ONP-a, *HL*, 16. 7. 1943., 16.

82 Športski život u Đakovu, *HL*, 13. 8. 1943., 8.

sačinjavali dr. Romić, Franjo Lukić, Ivan Brandeker, Viktor Belijan, Mato Bobinac, Antun Blažević, Antun Rališ, Dragutin Homotar, Franjo Čapo, Božidar Brajković, Stjepan Rac, Ferdo Kovačić, Šimo Rip, Martin Anđelić, Slavko Majurec, Zvonko Pišl, Stanislav Šulina i Stevo Sitarić. Angažman ove uprave doveo je do određenih pozitivnih pomaka, no opće okolnosti, na koje uprava kluba nije mogla utjecati, nisu išle na ruku afirmaciji nogometa.

Samo nekoliko dana nakon skupštine «Građanski» je odigrao prijateljsku utakmicu sa osječkom «Olimpijom». Nakon kvalitetne igre utakmica je završena rezultatom 3:3. Golove za «Građanski» postigli su Maras, Mihajlović i Pavić.⁸³ Sedam dana kasnije «Građanski» je ugostio «Segestu» iz Siska, a u rujnu mjesecu, barem koliko nam je poznato, odigrao je u Đakovu još dvije utakmice sa osječkim klubovima. U prvoj, odigranoj protiv «Olimpije», Đakovčani su pobijedili rezultatom 7:3⁸⁴, a u drugoj, protiv «Germanie», sa 6:2.⁸⁵

Postignutim rezultatima Đakovčani su mogli biti zadovoljni, ali nikako ne i gubitkom dva ponajbolja igrača. Naime, u utakmici protiv «Olimpije» od svog matičnog kluba oprostili su se igrači Maras (koji je prešao u osječki «Građanski») i Kovačić (koji je nogomet nastavio igrati u osječkom «Hajduku»).

Kao što smo već istaknuli, određeni pomaci u revitalizaciji nogometa u Đakovu bili su napravljeni, o čemu svjedoči i ovih nekoliko odigranih utakmica, ali opće stanje još uvijek je bilo loše. Zbog ratnih zbivanja najavljeno pokrajinsko prvenstvo za 1943./1944. godinu nije igrano, odnosno igrano je uz sudjelovanje znatno manjeg broja klubova nego prošlih godina. Čini se da je vlast na taj način tek nastojala simulirati društvenu stabilnost, dok o istinskoj potrebi za nogometom nije moglo biti riječi. Đakovački klubovi nisu igrali prvenstvene utakmice, nisu bili među momčadima koje su se natjecale za «Slavonski pehar», a nije ih bilo niti u planovima vezanim za pokretanje Slavonske lige. Umjesto poziva da se pridruže najboljim slavonskim momčadima, «Građanskom» su stizale opomene iz Osječkog nogometnog dosaveza (tijekom 1943. godine ONP je promijenio ime u Osječki nogometni dosavez – dalje u tekstu: OND) o nepodmirenim financijskim obvezama, a «Viktoriji» čak ni to. Očita agonija prvog đakovačkog kluba, koja je svoje jasne konture imala već u drugoj polovici 1943., nastavljena je i tijekom naredne, 1944. godine. O modalitetima te agonije ne znamo puno. Naime, već od 1943. godine nemamo egzaktnih pokazatelja o djelovanju «Viktorije», kluba koji se sredinom 1944. godine više ne spominje niti u statističkim izvješćima OND-a. Za razliku od «Viktorije», «Građanski» je u to

83 Nogomet u Đakovu, *HL*, 20. 8. 1943., 14.

84 U Đakovu «Građanski» - «Olimpija» (Osijek) 7:3, *HL*, 21. 9. 1943., 16.

85 Opet pobjeda Đakovčana, *HL*, 1. 10. 1943., 16.

vrijeme još uvijek imao status djelatnog kluba ali, koliko nam je poznato, utakmice više nije igrao.⁸⁶ Ako je koju i odigrao, bile su to utakmice koje nisu bile prijavljene u skladu sa tadašnjim propisima, niti se o njima, kao takvima, moglo bilo što pročitati na stranicama dnevnog tiska.

Tijekom prvih mjeseci 1945. godine, dakako, svi doskorašnji akteri sportskog života imali su i važnijih briga od onih sportskih. O konfuziji koja je tada vladala, između ostalog, svjedoči i činjenica da su u to vrijeme sa igrališta «Građanskog» netragom nestale nekoć prve tribine na prostoru ONP-a. Njihov nestanak kolidirao je sa definitivnim nestankom kluba, ali i marionetske države unutar koje je taj klub djelovao.

Zaključak

Nogometni klubovi koji su djelovali u Đakovu između dva svjetska rata nikada nisu postigli neke značajnije rezultate, pogotovo ne rezultate koji bi bitno nadilazili regionalne okvire. I kada se to možda moglo najmanje očekivati, za vrijeme Drugoga svjetskog rata, đakovački «Građanski» bio je na najboljem putu da ostvari upravo takve uspjehe. Nakon što su ustaše zabranile rad nogometnog kluba «Certisse», dvadesetih i tridesetih godina nesumnjivo najkvalitetnije đakovačke momčadi, «Građanski» je zauzeo upražnjenu poziciju i bez većih poteškoća sačuvao je u nekoliko narednih godina. «Viktorija», novoosnovani klub njemačke narodne skupine, unatoč prvotnih, ambicioznih naznaka, ipak nije mogla ozbiljnije parirati starijem gradskom rivalu. Izrazito dobre rezultate postignute potkraj 1940. godine «Građanski» je nastavio ostvarivati i u narednoj godini, i to ne samo u prijateljskim susretima. Naime, nakon što je prvenstvo provincije za 1940./1941. bilo prekinuto, odnosno zabranjeno, nove vlasti inicirale su prvenstvena natjecanja u sezoni 1941./1942. U tada odigranim prvenstvenim utakmicama «Građanski» je pokazao da njegovi recentni rezultati nisu bili slučajni. No ipak, u završnim utakmicama za prvaka ONP-a đakovački «purgeri» neočekivano su izgubili od momčadi «Bosne» iz Gredica, te su zbog incidenata na istoj utakmici bili kažnjeni sa zabranom igranja svih utakmica u trajanju od 6 mjeseci. Osim kluba kažnjena je i gotovo cijela momčad pojedinačno. Upravo ta kazna bila je osnovni generator stagnacije, krize, a potom i definitivnog prestanak rada kluba tijekom 1944. godine.

86 Osječki nogometni dosavez ima samo 21 klub, *HL*, 5. 7. 1944., 7.

S obzirom na ratne okolnosti u kojima su se natjecali đakovački klubovi, treba konstatirati da su utakmice u Đakovu bile česte, a prve dvije godine od izbijanja rata i sasvim dobro posjećene - posebice kada su u Đakovu gostovale najbolje hrvatske momčadi onoga vremena. Višemjesečna kazna izrečena «Građanskom» krajem 1942. godine imala je, između ostalog, za posljedicu i rapidno smanjenje broja sportskih priredbi, njihovu slabu posjećenost, narušeno materijalno stanje kluba, pa i regularnost samog takmičenja. Uprava «Građanskog» bila je spremna suočiti se sa svim tim problemima. No, čak da je i htjela, nije mogla promijeniti za ustašku vlast nepovoljan tijek rata koji je, kako na lokalnom, tako i na globalnom planu, imao za posljedicu učestale mobilizacije i potiskivanje sporta na marginu društvenog događanja. Subjektivne slabosti kluba, ali i ekstremno nepovoljna društveno-političko-vojna situacija u NDH, bili su glavni uzroci prestanka rada HGŠK-a. Za razliku od marionetske države u kojoj je djelovao, «Građanski» je sa nogometne scene grada nestao tiho, i nikada se više na nju nije vratio.

Football in Đakovo during the World War II

SUMMARY

This article tries to reconstruct football events between 1941 – 1945. Although one may assume that such events were rare and symbolic due to military operations, facts found in the available materials prove quite the opposite. Since Ustasha government banned the activities of Certissa- football club immediately after they had come into power., there remained only two clubs in Đakovo- „Građanski“ and „Viktorija“. Both had had certain sports achievements. Due to penalties/sanctions imposed on „Građanski“ by Football sub-league in Osijek , accompanied by numerous financial difficulties and complicated political situation , the end of 1943 sees the stagnation of sports activities of football clubs in Đakovo. These circumstances lead to some major crises and eventually to the suspension of all activities by the middle of 1944.